

מבט על, גיליון 734, 17 באוגוסט 2015

כיצד ישליך ההסכם עם איראן על תכנית ההגנה מטילים של נאט"ו?

עזריאל ברמנט

מיד לאחר חתימת הסכם הגרעין, הכריז שר החוץ הרוסי סרגיי לברוב שמוסקבה מצפה מארצות הברית לבחון את תכניות ההגנה מטילים שלה. לברוב התייחס לנאום הידוע שנשא הנשיא האמריקני ברק אובמה באפריל 2009 בפראג, ובו הצהיר שעם הסרת האיום האיראני לא יהיה עוד צורך בהגנה מטילים באירופה.

למרות שהנשיא אובמה פסל את תכניות ההגנה מטילים השנויות במחלוקת של ממשל בוש, ב-2009 הוא חשף מערכת חדשה נגד טילים בשם (European Phased Adaptive Approach) EPAA. רוסיה מעולם לא קיבלה את טענות נאט"ו וארצות הברית על כך שהמערכת נועדה להתמודד עם האיום הכפול של טילים בליסטיים ונשק להשמדה המונית, המתפתח במזרח התיכון, ודבקה בעמדתה שהמערכת מכוונת למעשה נגד כוחות הגרעין האסטרטגי של רוסיה. בימים אלה נפרס מתקן נגד טילים של נאט"ו ברומניה, ופריסה נוספת צפויה בפולין ב-2018. ממשלת פוטין רואה במעטפת ההגנה מטילים אמצעי לחיזוק השליטה הפוליטית האמריקנית בחצר האחורית של רוסיה.

איראן מחזיקה במאגר הטילים הגדול והמשוכלל ביותר באזור, ותכנית הטילים הבליסטיים שלה מציבה איום משמעותי על המזרח התיכון ומעבר לו. ההערכה היא, כי איראן מפתחת טילים בליסטיים בין-יבשתיים, וכי כבר יש ברשותה טילים מבצעיים עם טווחים של 1500 עד 2500 ק"מ, היכולים להגיע ליעדים במזרח התיכון, טורקיה (החברה בנאט"ו) ודרום מזרח אירופה. איראן מפתחת גרסה ארוכת טווח יותר של ה'שיהאב 3' וכן טיל בליסטי לטווח בינוני של 2,000 ק"מ המכונה 'סאג'יל 2' (מוכר גם בשם 'אשורה'). חברות נאט"ו, רומניה ובולגריה, נמצאות בטווח הטילים האלה. על פי הערכות המודיעין האמריקניות, טיל בליסטי הוא האמצעי הסביר ביותר של איראן לשיגור נשק גרעיני.

על פניו, הטיעון הרוסי על הגנת הטילים של נאט"ו אינו משולל הגיון. המערכת אכן מיועדת להתמודד בעיקר עם טילים גרעיניים ופחות – עם איומים קונבנציונליים. לכאורה אין זה סביר להשקיע סכומי כסף אדירים והון פוליטי רק כדי להגן על אירופה מפני טילים קונבנציונליים, שכן הנזק הצפוי מטילים קונבנציונליים אינו משמעותי בהשוואה לנזקיהם של טילים נושאי נשק גרעיני. בוועידת הפסגה של נאט"ו, שנערכה ב-2010 בליסבון, הוצהר, כי פיתוח ההגנה מטילים ייעשה בהתאם ל"רמת האיום". היה ואיום זה אכן יפחת כתוצאה מהיענות איראן להסכם הגרעין, ניתן לטעון שההצדקה למערכת נגד טילים תפחת גם היא באופן משמעותי.

מאידך, ב-2013 צוטט מזכיר המדינה האמריקני ג'ון קרי כמי שאומר שגם אם תכנית הגרעין של איראן תפורק, קיימת סכנה שטהרן תחמש את הטילים הבליסטיים שלה בצורות אחרות של נשק להשמדה המונית. גורמים רשמיים בנאט"ו ציינו בהזדמנויות שונות שההגנה מטילים באירופה אינה מכוונת למדינה מסוימת אחת, וכי היא נועדה להעניק הגנה מפני טילים בליסטים המסוגלים לשאת ראשי נפץ גרעיניים, כימיים, ביולוגיים או קונבנציונליים.

יתרה מזאת, גורמים רשמיים בארצות הברית הצהירו בעבר שפריסות ההגנה מטילים ימשיכו ללא תלות בעסקה כוללת עם איראן. ואכן, דומה שההיגיון של הפריסות המתוכננות ברומניה ובפולין עולה בקנה אחד עם הסכם הגרעין, שכן ההגבלות הזמניות על תכנית הגרעין של איראן יוסרו בסופו של דבר בתוך 15 שנים. הנשיא אובמה הכיר בכך שברגע שההגבלות יוסרו, זמן הפריצה של איראן להשגת נשק גרעיני עלול להתכווץ לאפס. מכיוון שהסכם הגרעין מתיר בשלב מסוים להשעות את הסנקציות שהטילה מועצת הביטחון של האו"ם על טילים בליסטיים, איום זה יהפוך אקוטי יותר בתוך עשר השנים הבאות, לרבות החרפת הסכנה שטילים איראניים יועברו

לארגונים דוגמת חזבאללה. לפיכך, מערכת ההגנה מטילים, היא ביסודו של דבר מחסום לטווח הארוך, לנוכח האפשרות שאיראן תחזיק ברשותה טילים בעלי ראש נפץ גרעיני בעתיד. ברקע, המתח המסלים בין רוסיה למערב רק מוסיף למורכבות סוגיית ההגנה מטילים. דומה שהנשיא אובמה סתר הצהרות מדיניות קודמות של ארצות הברית בסוגיה זו, כאשר נאם בפני העם האסטוני בטאלין בספטמבר 2014. בהתייחסו לצורך של נאט"ו להרתיע את רוסיה, הזכיר אובמה "השקעה ביכולות כמו מודיעין ופיקוח ואיסוף מידע וכן הגנה מטילים". אמירה זו רומזת שהמערכת להגנה מפני טילים של נאט"ו תוכל עם הזמן לתת מענה לאיום טילים מרוסיה. אמנם יכולות המיירטים מוגבלות מדי ומספרם נמוך מכדי לתת מענה לטיילים ממוסקבה, אך סביר להניח שמערכת נאט"ו תותאם ותשופר באופן כזה שבסופו של דבר היא תשיג יכולת מסוימת נגד טילים רוסיים בליסטיים בין-יבשתיים. יחד עם זאת, אין די בכך כדי להפיג את החששות של מדינות כמו פולין והמדינות הבלטיות, שהדאגה שלהן מהכוונות של שכנתן הגדולה מובנות לנוכח פעולותיה של זו באוקראינה.

הקשיים שנתגלו לאחרונה בין נאט"ו לרוסיה אינם מוגבלים לסכסוך באוקראינה. במהלך 2014 ו-2015, חלה עלייה משמעותית בתקריות צבאיות בין רוסיה לכוחות צבא מערביים. זאת ועוד, מאז תחילתו של המשבר באוקראינה הרחיבו נאט"ו ורוסיה את היקף משחקי המלחמה שלהם שהגבירו את החשש מעימות צבאי. טענות אמריקניות באשר להפרה רוסית של הסכם INF ותהליך המודרניזציה של המאגר הגרעיני האסטרטגי של מוסקבה, תרמו להתחזקות אווירת אי האמון. המצב הוחרף בשל הרטוריקה הגרעינית של רוסיה והחששות של נאט"ו, כי מוסקבה הנמיכה את הסף לשימוש בנשק גרעיני. במאוס 2015 הזהיר שגריר רוסיה בדנמרק את קופנהגן, כי ספינות מלחמה דניות יהפכו למטרות עבור טילי הגרעין הרוסיים, היה ודנמרק תיקח חלק במערכת ההגנה מטילים של נאט"ו.

כך שגם אם יתממש הסיכוי הלא סביר להפחתת האיום האיראני, לארצות הברית עדיין יש מחויבות להבטיח לבנות בריתה במרכז ומזרח אירופה שהיא ערבה לביטחונן. עבור מדינות כמו פולין, רומניה והמדינות הבלטיות, מקור המשיכה שמציעה ההגנה מטילים של נאט"ו נעוץ בביסוס נוכחות אמריקנית (מוגבלת ככל שתהיה) על אדמתן, כדי לתחזק ולהפעיל רדארים ומיירטים, יותר מאשר עצם ההגנה מפני טילים איראניים. אם ארצות הברית תאותת על מוכנות לסגת מהתחייבויותיה להגנה מטילים דווקא בתקופה שבה רוסיה מפגינה פעילות בגבולות נאט"ו, יכול הדבר לייצר קרע בתוך נאט"ו ובמקביל לשלוח מסר בעייתי לבנות בריתה הפגיעות של ארצות הברית.

עתה, לאחר שהעסקה עם איראן נחתמה, יהיה על ממשל אובמה להפגין מעורבות גבוהה עם בעלות הברית האירופאיות שלו בנאט"ו, ולהבטיח בהירות בכל הקשור לעתיד תכניות ההגנה מטילים של נאט"ו. במקביל, ארצות הברית יכולה לסייע באספקת אמצעי ביטחון לישראל ובנות בריתה באזור המפרץ, באמצעות חיזוק שיתוף הפעולה בתחום ההגנה מטילים. דוגמה לכך ניתן לראות בפיתוח המתמשך והמימון של מערכת החץ 3 בישראל, המיועדת להתמודד עם איומים לא קונבנציונליים מאיראן.